

Доповнення до списку видів судинних рослин спонтанної флори Лівобережного Лісостепу України

Денис А. ДАВИДОВ*

Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, вул. Терещенківська 2, Київ 01601, Україна

Abstract. Data on findings of seven species of vascular plants that are new records for the spontaneous flora of the Left Bank Forest-Steppe zone of Ukraine are presented. Four species (*Artemisia umbrosa*, *Sedum album*, *Ribes aureum*, and *Prunus tomentosa*) are alien plants completely naturalized in the studied area; other three species are treated by author as representatives of the indigenous fraction (*Cerastium kioviense*, *Rhododendron tomentosum*, and *Vicia lathyroides*). *Cerastium kioviense* and *V. lathyroides* are considered not rare species in the studied region but rather overlooked by botanists due to their early flowering period. Four species (*A. umbrosa*, *C. kioviense*, *R. aureum*, and *P. tomentosa*) were for the first time found in Poltava Region, two species (*R. aureum*, *P. tomentosa*) – in Kharkiv Region, and one (*V. lathyroides*) – in Kyiv Region. For all reported species, lists of their localities, places of original descriptions and nomenclatural types are indicated. The species name *Prunus tomentosa* is lectotypified.

Keywords: new findings, vascular plants, distribution, typification

Article history. Submitted 25 April 2020. Revised 09 October 2020. Published 28 February 2021

Citation: Davydov D.A. 2021. An update to the species list of vascular plants of the spontaneous flora of the Left Bank Forest-Steppe of Ukraine. *Ukrainian Botanical Journal*, 78(1): 23–31 [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/ukrbotj78.01.023>

Affiliation. M.G. Kholodny Institute of Botany, National Academy of Sciences of Ukraine, 2 Tereshchenkivska Str., Kyiv 01601, Ukraine

*Corresponding author (e-mail: tovarystwo@gmail.com)

Дослідження флор багатьох ботаніко-географічних регіонів України є актуальним з огляду на постійне посилення антропоїчних процесів на природні ландшафти, яке зумовлює значні зміни в їхньому видовому складі, зокрема появу нових чужорідних рослин, зникнення або суттєве скорочення чисельності популяцій аборигенних видів, посилення процесів гібридизації, зміни екологічних умов трапляння видів тощо.

Починаючи з 2006 року, автор проводить детальне вивчення флори Лівобережного Лісостепу України – регіону, який охоплює території Придніпровської низовини, Полтавської рівнини та відрогів Середньоруської височини у межах лісостепової зони, загальною площею близько 69 500 км².

Дослідження видового складу флори судинних рослин на території Лівобережного Лісостепу України проводилися дуже інтенсивно багатьма авторами з середини XVIII століття і дотепер (зведений список наукових праць, присвячених флорі та рослинності даного регіону, доступний за посиланням <https://davydovbotany.blogspot.com/2020/04/blog-post.html>, зараз нараховує понад 1200 публікацій). Проте на сьогодні відсутнє цілісне уявлення щодо видового складу і структури флори, а також статусу та хорологічних особливостей її окремих елементів.

Найважливішими серед праць, які вийшли друком протягом останніх 30 років і містять списки видів судинних рослин, знайдених на території окремих адміністративних областей Лівобережного Лісостепу

України, є роботи В.І. Чопика зі співавторами для Київської і Черкаської областей (Chorik et al., 1998), Л.М. Горелової та О.О. Альохіна для Харківської області (Gorelova, Alekhin, 2002), О.М. Байрак і Н.О. Стецюк для Полтавської області (Bayrak, Stetsiuk, 2008), а також конспект флори Лівобережного Придніпров'я О.М. Байрак (Bayrak, 1997). Серед робіт, спеціально присвячених чужорідним рослинам дослідженого регіону, слід згадати працю Т.С. Двірної, яка містить конспект видів адвентивної фракції флори Роменсько-Полтавського геоботанічного округу (Dvirna, 2014). У більшості згаданих праць зазначаються не тільки аборигенні, а й численні чужорідні види, серед яких нерідко вказані не лише ті з них, які масово дичавіють і натуралізуються у природних ландшафтах, а й ті, що іноді культивуються та зрідка дичавіють, а в окремих випадках – також широковідомі культурні види, які не натуралізуються і не є стабільними і постійними компонентами спонтанної флори.

Спонтанну флору автор розглядає як таку, що включає аборигенні (місцеві) та адвентивні (чужорідні) види судинних рослин, а також види нез'ясованого походження (криптогенні), стосовно яких важко зробити однозначний висновок, чи є вони на цій території місцевими, чи чужорідними (Carlton, 1996). На наш погляд, до складу спонтанної флори не слід включати всі види чужорідних рослин, які фіксуються на цій території, а лише ті з них, які є резидентними, тобто існують на цій території тривалий час і регулярно самовідновлюються (Kurtto et al., 2007; Yena, 2012). Згідно з цим підходом у багаторічних рослин для одержання статусу резидентних видів має існувати хоча б два покоління, сформованих із насіння, в одно- та дворічних рослин – підтвердження насінневого поновлення на цій території упродовж щонайменше останніх десяти років, а для рослин, які розмножуються переважно або виключно вегетативно (наприклад, *Elodea canadensis* Michx.) – наявність на цій території щонайменше протягом останніх 30 років (Kurtto et al., 2007). За нашими попередніми даними, до складу флори Лівобережного Лісостепу України входить 1572 резидентні види. Крім того, на цій території нам відомо 162 види чужорідних рослин, які не натуралізувалися, та 227 видів, поширення яких потребує підтвердження (наведені тільки за літературними даними).

Проведені експедиційні дослідження дозволили виявити сім нових видів для спонтанної флори

Лівобережного Лісостепу України (не вказувалися для регіону раніше у жодному з відомих нам літературних джерел) саме у статусі резидентних. Нижче подано їхній перелік. Для кожного виду, крім знайдених локалітетів, зазначено оригінальну публікацію, місце опису за протоколом та номенклатурний тип. Види розташовані за абеткою назв їхніх родин.

ASTERACEAE

***Artemisia umbrosa* (Turcz. ex Besser) Turcz. ex Verl.**

1875, Cat. Graines Grenoble, 1875: 12 (non vidi); Turcz. ex DC. 1838, Prodr. 6: 113, nom. inval.; Pamp. 1930, Nuovo Giorn. Bot. Ital., nov. ser. 36(4): 448 (isonym). – *A. vulgaris* var. *umbrosa* Besser, 1832, Tent. Abrot.: 52; id. 1833, Nouv. Mém. Soc. Imp. Naturalistes Moscou, 3: 52.

Місце опису: Східний Сибір ("Talis ad Selengam in umbrosis Turtschan ... loco indicato Adams (herb. Acad. Imp. Sc. ... indicata Gmel. jun. (in eodem herbario) ... Ad eandem Selengam legit Adams (idem herb.)").

Лектотип (Mosyakin et al., 2018b): "Ad Selengam. Adams in Herb. W. Besser" (KW00100452). Синтипи виду також зберігаються у KW, G, H і P (Mosyakin et al., 2018a).

Локалітети: Київська обл.: Бориспільський р-н: за с. Артемівка, численна група уздовж залізниці між платформою "Травнева" і станцією "Бориспіль", N50.370011°, E31.025759°, 18.07.2012, Д.А. Давидов (PWU10323). Полтавська обл.: м. Полтава, ясна група уздовж залізничної колії між локомотивним депо і Затуринським переїздом, N49.598996°, E34.619885°, 28.10.2013, Д.А. Давидов (PWU11481); там само, 22.07.2018, Д.А. Давидов (KW149313; фото доступне за посиланням: <https://www.inaturalist.org/observations/39698870>); там само, 13.10.2019, Д.А. Давидов, А.О. Давидова (KW149312); Полтавський р-н: біля с. Витівка, на остепненій лучній ділянці неподалік залізничного переїзду, N49.610255°, E34.320941°, 25.07.2009, Д.А. Давидов (PWU5749, визначено як *A. lavandulifolia* DC.).

Адвентивний східноазійський вид, первинний ареал якого охоплює Східний Сибір і Далекий Схід Російської Федерації, Монголію та Китай (Mosyakin et al., 2018a, b). Перелік відомих місць трапляння виду на території України наведений у статті С.Л. Мосякіна зі співавторами (Mosyakin et al., 2018a). На Лівобережжі України його раніше знаходили тільки у м. Києві (Mosyakin, 1990) та у Волноваському р-ні Донецької обл. (Voiko, 2009), а для Полтавської області наводився Г.В. Бойко (Voiko,

2012) без конкретних вказівок на місця знахідок саме за нашими неопублікованими гербарними зборами (особисте повідомлення Г.В. Бойко автору). В усіх знайдених локалітетах, на нашу думку, ця рослина цілком натуралізувалася і представлена особинами як вегетативного, так і генеративного походження, що займають орієнтовні площі від 9 м² (біля с. Витівки) до 30 м² (у Бориспільському районі Київщини).

CARYOPHYLLACEAE

***Cerastium kioviense* Klokov**

1947, Bot. Zhurn. AN URSSR, 4(1–2): 62.

Місце опису: Україна, Правобережний Лісостеп ("RSS Ucr. Silvesteppa kioviensis. Distr. Boguslav., pag. Chochitva. In rupestribus ripae dextrae fl. Rosj. 12. VI. 1929. In Herb. In-ti Bot. Ac. Sc. RSS Ucr. conservatur").

Тип: "*Cerastium pallens* F.W. Schultz var. *ucrainicum* (Pacz.) Kleorow. Київський лісостеп. Богуславський р. с. Хохітва. Скелі на правому березі р. Росі. 12.VI.1929. G. Kleorow" (KW17398).

Локалітети: Київська обл.: Бориспільський р-н: с. Єрківці, лучна ділянка по периферії сільського стадіону, N50.128210°, E31.260338°, 03.05.2019, Д.А. Давидов (KW149308); с. Ковалин, лучна ділянка біля дороги, N50.083301°, E31.208537°, 03.05.2019, Д.А. Давидов (KW149307). Полтавська обл.: околиці м. Лубни, на пагорбах біля шосе Київ–Харків, N50.057982°, E32.938604°, 04.05.2019, Д.А. Давидов (KW149306); Полтавський р-н: за с. Шкурупії, на пологому лесовому схилі правого берега долини р. Говтва, N49.664103°, E34.093618°, 07.05.2015, Д.А. Давидов (KW133346).

Цей вид належить до таксономічно складного комплексу видів, тісно споріднених з *Cerastium pumilum* Curtis. М.М. Федорончук (Fedoronchuk, 2015) серед видів цього комплексу наводить для України *C. pumilum* Curtis, *C. syvaschicum* Kleorow, *C. odessanum* Klokov, *C. crassiusculum* Klokov, *C. ucrainicum* (Kleorow) Klokov і *C. kioviense* Klokov, об'єднуючи їх, як і М.В. Клоков (Klokov, 1974), в окремий ряд *Pumila* Klokov. Хоча усі види цього ряду відрізняються за екологією та географією (*C. pumilum* sensu stricto росте на піскуватих і рудеральних ділянках Закарпатської і Львівської областей, *C. syvaschicum* – на солончаках Присивашся, *C. odessanum* – на лесових схилах в околицях м. Одеси, *C. crassiusculum* – на кам'янистих відслоненнях Приазов'я та Гірського Криму, *C. ucrainicum* – на степових ділянках півдня України, *C. kioviense* – на схилах і відслоненнях різних порід Правобережного

Лісостепу та Лівобережного Злаково-Лучного Степу (Klokov, 1947, 1974; Fedoronchuk et al., 2002), усі вони загалом є критичними і потребують детального таксономічного вивчення на новітньому матеріалі. Для Лівобережного Лісостепу жоден з видів цього ряду раніше не наводився. Таким чином, *C. kioviense* уперше знайдений на території Полтавської області. Цілком ймовірно, що цей вид дійсно може у майбутньому виявитися тотожним *C. glutinosum* Fr., описаному зі Швеції, як на це вказує І.В. Соколова (Sokolova, 2004). Однак, з огляду на те, що тип *C. glutinosum*, який зберігається в LD (Jonsell, 2000), ми детально вивчити не змогли, поки що залишаємо для знайдених рослин видову назву *C. kioviense*, морфологічному опису якої вони повністю відповідають. На території Лівобережного Лісостепу *C. kioviense* росте переважно на лесових схилах і сухих луках надзаплавних терас річок з дерново-підзолистими легкими ґрунтами. Очевидно, в Лісостепу він поширений значно ширше, але, мабуть, багатьма ботаніками залишається поза увагою або його плутають із *C. semidecandrum* L. (= *C. rotundatum* Schur) – дуже поширеним видом пісків борових терас річок рівнинної частини України. Крім екології, від видів *C. pumilum* agg. вид *C. semidecandrum* добре відрізняється широкою плівчастою облямівкою приквітков і чашолистіків, ширина якої досягає 1/3 їхньої довжини (найкраще помітно на нижніх приквітках у суцвітті), тоді як у видів *C. pumilum* agg. приквітки без облямівки або з дуже вузькою плівчастою облямівкою, ширина якої не перевищує 1/5 довжини приквітка (Zajac, 1975; Sokolova, 2004).

CRASSULACEAE

***Sedum album* L.**

1753, Sp. Pl. 1: 432.

Місце опису: Європа ("in Europae petris").

Лектотип (Chamberlain, 1972): "Herb. Clifford: 177, *Sedum* 6" (BM628578).

Локалітет: Київська обл., Бориспільський р-н: с. Ковалин, канава на піщаному узліссі соснового лісу, численна група (близько 30 особин), N50.072269°, E31.192766°, 18.06.2017, Д.А. Давидов і Є.В. Польовий (KW149318; фото доступне за посиланням: <https://www.inaturalist.org/observations/39078768>).

Ареал виду охоплює Західну Європу від Скандинавського півострова до Північної Африки, острови Гіюмаа, Сааремаа, Гогланд і Великий Тютерс у Балтійському морі, Закарпаття, Крим, Кавказ і

Малу Азію (Fodor, 1974; Tzvelev, 2012; Yena, 2012). Часто вирощують як декоративну рослину в парках, на клумбах та альпійських гірках, іноді дичавіє. Як здичавілий чи занесений цей вид відмічався в Москві (Mayorov et al., 2012), Воронежі (Grigorevskaya et al., 2012), Ярославській та Іванівській областях Російської Федерації (Mayorov, 2014). У досліджений локалітет у с. Ковалин він, безперечно, потрапив із прилеглих садиб, де зрідка культивується, а нині є здичавілою рослиною, яка успішно натуралізувалася. Крім виявленої популяції, *Sedum album* відомий у здичавілому стані з м. Львів (Andriyeva, Ragulina, 2009), м. Обухів Київської обл. (П.М. Устименко, особисте повідомлення), а також з територій Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України в м. Київ (Shynder, 2019) і Державного дендрологічного парку "Олександрія" НАН України в м. Біла Церква Київської обл. (Galkin, Doyko, 2012).

ERICACEAE

***Rhododendron tomentosum* Harmaja**

1990, Ann. Bot. Fenn. 27(2): 204. – *Ledum palustre* L. 1753, Sp. Pl. 1: 391.

Місце опису: Європа ("in Europae septentrionalis paludibus uliginosis").

Лектотип (Harmaja in Jarvis et al., 2003): "Herb. Linn. No. 160" (LAPP).

Локалітет: Київська обл.: Бориспільський р-н: територія Ржищівського військового полігону, у березово-сосновому рідколіссі на березі озера у заплаві р. Дніпро, дуже рідко, N50.012815°, E31.208573°, 03.05.2016, Д.А. Давидов (KW149309; фото доступне за посиланням: <https://www.inaturalist.org/observations/35731781>).

Дві фотографії однієї рослини цього виду були спочатку оприлюднені автором як спостереження на онлайн-проекті громадської науки iNaturalist (www.inaturalist.org) і підписана як *Daphne cneorum* L. Згодом к.б.н. О.Р. Баранський (Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України) перевизначив її як *Rhododendron tomentosum*. Детальніші дослідження зібраного гербарного зразка підтвердили правильність цього визначення. У вітчизняних джерелах цей вид відомий під назвою *Ledum palustre* L. (Barbarych, 1957; Mosyakin, Fedoronchuk, 1999), однак згідно з результатами молекулярно-філогенетичних досліджень (Kron, Judd, 1990) види роду *Ledum* L. виявилися глибоко філогенетично вкоріненими серед представників роду *Rhododendron* L., тому ці два роди доцільніше об'єднати. З огляду на те, що у складі

роду *Rhododendron* вже існує валідно опублікована видова назва *R. palustre* Turcz., була запропонована бінарна комбінація з іншим епітетом – *R. tomentosum* Harmaja (Harmaja, 1990), яка має бути прийнята для цього виду у випадку об'єднання родів *Ledum* і *Rhododendron* в один. *Rhododendron tomentosum* є циркумполярним видом, широко поширеним у межах арктичної та бореальної зон обох півкуль. Він спорадично трапляється на Українському Поліссі, а в лісостеповій зоні є дуже рідкісним і досі був відомий тільки з Рівненської області (Barbarych, 1957). Знайдена популяція нараховувала лише три особини, які були зафіксовані разом з іншими малопоширеними у лісостеповій зоні видами – *Lycopodium clavatum* L., *Calluna vulgaris* (L.) Hull, *Pyrola rotundifolia* L., *Orthilia secunda* (L.) House і *Dryopteris cristata* (L.) A.Gray тощо.

FABACEAE

***Vicia lathyroides* L.**

1753, Sp. Pl. 2: 736.

Місце опису: Європа ("in Scotia, Lusatia").

Лектотип (Lassen in Turland, Jarvis, 1997): "Herb. Burser XIX: 97" (UPS).

Локалітет: Київська обл.: Бориспільський р-н: околиці с. Студеники (Жовтневе), невелика група на схилі поруч з дорогою на с. Козлів, N50.21009°, E31.60142°, 22.04.2019, Д.А. Давидов (KW149317, фото доступне за посиланням: <https://www.inaturalist.org/observations/39647392>).

Переважно західноєвропейський атлантичний вид, який заходить на Кавказ, у Малу Азію та Північну Африку. Для України, крім *V. lathyroides*, наводився також близький вид *V. olbiensis* Reut. ex Timb.-Lagr., що відрізняється дещо більшими розмірами та вужчими листочками у кількості 3–4, а не 2–3 пари (Wissjulina, 1954; Tzvelev, 1987; Fedoronchuk, 1996). Слідуючи останнім працям (Fedoronchuk, 2008, 2018), ми розглядаємо *V. olbiensis* як синонім *V. lathyroides*. На території України *V. lathyroides* відомий з Херсонської, Миколаївської областей і АР Крим, а з лісостепової зони України ми бачили тільки один гербарний зразок, зібраний невідомим колектором, з етикеткою "gub. Podoliensis. In nivalis diuis. V. 1847" (KW). Отже, *V. lathyroides* уперше зафіксований на території Київської області. На нашу думку, цей вид у Лісостепу має траплятися частіше (на території Лівобережного Лісостепу ми вважаємо його елементом аборигенної флори), але, мабуть, він

лишається поза увагою інших ботаніків з огляду на ранній період його квітання.

GROSSULARIACEAE

***Ribes aureum* Pursh**

1813, Fl. Amer. Sept. 1: 164.

Місце опису: Північна Америка, США ("on the banks of the rivers Missouri and Columbia. M. Lewis").

Лектотип (Reveal et al., 1999): "right-hand specimen (Moulton 149b)" (K), ізолектотип – "Oregon: Wasco County, at the Dalles along the Columbia River. 16.IV.1806. M. Lewis [Moulton 149a, right-hand specimen]" (PH00044714).

Локалітети: Київська обл.: Бориспільський р-н: с. Студеники, численні групи здичавілих кущів на узліссі соснового лісу, N50.195852°, E31.617526°, 22.04.2019, Д.А. Давидов (KW149311). Полтавська обл.: Полтавський р-н: с. Копили, невелика група між залізничними коліями біля платформи "3 км", N44.557815°, E34.612005°, 31.08.2018, Д.А. Давидов (KW136061). Харківська обл.: Богодухівський р-н: околиці смт Гути, на узліссі осикового лісу на схилі правого берега р. Мерла, групи кущів, N50.149430°, E35.360290°, 11.05.2015, Д.А. Давидов (KW129920); між с. Мурафа і с. Володимирівка, сосновий ліс, декілька кущів у підліску, N50.069009°, E35.293869°, 10.05.2015, Д.А. Давидов (KW129921; фото доступне за посиланням: <https://www.inaturalist.org/observations/29198659>); Чугуївський р-н: за с. Графське, сосновий ліс на боровій терасі р. Сіверський Донець, зрідка, N50.241678°, E36.838019°, 30.07.2019, Д.А. Давидов і А.О. Давидова (KW149310).

Цей вид є природним для півдня Канади та західних і центральних штатів США (Morin, 2009). В Україні він часто культивується як їстівна ягідна культура і зрідка дичавіє. Для Полтавської та Харківської областей як здичавілий раніше не вказувався, а для Середнього Придніпров'я зазначався без конкретних місцезнаходжень у конспекті В.І. Чопика зі співавторами (Chorik et al., 1998). У чотирьох досліджених нами локалітетах на Харківщині вид цілком натуралізувався, його особини рясно квітують, плодоносять, дають самосів і розмножуються вегетативно. Найімовірніше за все, у Богодухівському районі цей вид потрапив у природні соснові ліси з Наталіївського парку разом з іншими деревними й чагарниковими інтродуцентами: *Prunus serotina* Ehrh. (= *Padus serotina* (Ehrh.) Borkh.),

Amelanchier spicata (Lam.) K.Koch, *Chaenomeles japonica* (Thunb.) Lindl. ex Spach тощо. Популяція в Київській області також є багаточисельною, вона знаходиться поруч з дачними ділянками, які й були первинним осередком проникнення виду в природні ценози, тоді як на Полтавщині *R. aureum* поки що вважаємо лише випадково здичавілим ефемерофітом, який не натуралізувався. Вид вже повідомлявся як здичавілий з інших регіонів України (Seregin, 2006; Ostapko et al., 2009; Yeriomenko, Ostapko, 2011; Kucher, 2018), однак його популяції, які успішно натуралізувалися та здатні до тривалого самостійного функціонування, крім вказаних вище, нам відомі поки що лише з території Лівобережного Степу. Разом із М.О. Яроцькою автор знаходив цей вид 31.07.2013 у соснових лісах борової тераси р. Сіверський Донець біля м. Святогірськ (Краматорський р-н Донецької обл., територія національного природного парку "Святі Гори"), де він дичавів з розташованих неподалік ділянок культивування. Також вид цілком натуралізувався в Куп'янському районі Харківщини (Є.О. Каролінський, особисті повідомлення): с. Гряниківка, у сосновому лісі біля залізничної платформи "Гряниківка", 31.07.2015; околиці с. Красне Перше, берег р. Оскіл у підніжжя крейдяних схилів, 01.08.2015, у цьому ж локалітеті вид повторно був знайдений автором 05.08.2020 спільно з А.О. Давидовою і М.О. Пархоменком). Можна спрогнозувати появу інших випадків натуралізації цього виду у різних регіонах України.

До складу *Ribes aureum* ми включаємо також *R. odoratum*, який часто розглядають як близький, але самостійний вид секції *Symplocalyx* Berl. цього ж роду. Від *R. aureum* він відрізняється опушеними (а не голими) молодими пагонами, прямими (а не пониклими) суцвіттями, довгими чашолистками, які перевищують гіпантій приблизно удвічі (у *R. aureum* приблизно дорівнюють гіпантію або перевищують його за довжиною не більше, ніж у півтора раза (Coville, Britton, 1908). Однак детальне дослідження дискретної мінливості окремих морфологічних ознак цих двох видів за умов їхньої інтродукції (Maitulina, 1993) не дозволило їх чітко розмежувати. Американські дослідники також нерідко розглядають *R. odoratum* у ранзі окремого різновиду *R. aureum* під назвою *R. aureum* var. *villosum* DC. (Morin, 2009).

ROSACEAE

***Prunus tomentosa* Thunb.**

in Murray, V–VI 1784, Syst. Veg., ed. 14: 464; id. VIII 1784, Fl. Jap.: 203. – *Cerasus tomentosa* (Thunb.)

Masam. & S.Suzuki, 1936, J. Taihoku Soc. Agric. 1: 318; Wall. 1929, Numer. List: n. 715, comb. inval. – *Microcerasus tomentosa* (Thunb.) Eremin & Yushev, 1979, Trudy Prikl. Bot. Genet. Selektiv. 65(3): 79.

Місце опису: Японія (у протокозі не вказано).

Лекотип: позначено уперше (**lectotype, designated here**): "e Japonia. C.P. Thunberg" (UPS-THUNB 11828, доступний за посиланням: <http://cpthunberg.ebc.uu.se/specimens/11828>).

Нотатка щодо типіфікації: Цитований гербарний зразок, який зберігається в UPS, очевидно, є єдиним оригінальним елементом назви *Prunus tomentosa* Thunb. (Juel, 1918). Він цілком відповідає як протологу, так і сучасному тлумаченню цього виду, тому має бути прийнятий за лекотип даної видової назви.

Локалітети: Київська обл.: Броварський р-н: околиці с. Коржі, на узліссі соснового лісу біля залізничної платформи "Коржі", N50.342548°, E31.352570°, 11.05.2018, Д.А. Давидов (KW149314). Харківська обл.: Харківський р-н: с. Ватутіне, сосновий ліс на борівій терасі р. Мож, N49.783610°, E35.974008°, 06.07.2018, Д.А. Давидов (KW149315); Чугуївський р-н: на захід від м. Вовчанськ, сосновий ліс на борівій терасі р. Сіверський Донець, N50.286208°, E36.885739°, 31.07.2019, Д.А. Давидов і А.О. Давидова (KW149316).

Природний ареал цього виду, який ми розглядаємо у складі роду *Prunus* L. sensu lato (Shi et al., 2013), охоплює Корею, Північно-Західний Китай та Гімалаї (Li et al., 2003), а в Японії (звідки вид був описаний) він є інтродуцентом (Howard et al., 1964). В Україні широко культивується як плодова рослина і зрідка трапляється у здичавілому стані, але для Полтавської і Харківської областей раніше не вказувався. У зазначених вище локалітетах вид цілком натуралізувався. Крім того, ми знаходили цей вид у м. Київ (у сосновому лісі біля залізниці на м. Ірпінь неподалік станції "Біличі", 17.07.2013) і Одеській області (чагарники на схилі до ставка неподалік с. Пиріжна Кодимського району, 23.06.2015, спільно з Є.В. Польовим), а також бачили гербарні збори здичавілих особин *P. tomentosa* з такими етикетками: "Житомирська обл., південно-східні околиці м. Коростишів, сосновий ліс за конторою держлісгоспу, 30.05.2004, Д.М. Якушенко" (KW36818); "Житомирська обл., м. Коростишів, парк, дикоросле на березі р. Тетерів, 31.08.2002, Д.М. Якушенко" (KW27137); "Вінницька обл., околиці м. Ямпіль, на 3 км західніше міста,

здичавіле, 08.06.2010, О.І. Шиндер" (КВНА); "Вінницька обл., околиці с. Велика Кісниця, здичавіле, 02.07.2010, О.І. Шиндер" (КВНА); "Донецька обл., Слов'янський р-н, м. Святогірськ, національний природний парк "Святі Гори", сосновий ліс на лівому березі р. Сіверський Донець, спорадично поодинокими кушиками, 31.07.2013, Д.А. Давидов і М.О. Яроцька" (РВУ); "Луганська обл., околиці м. Луганська, на схилах, 27.06.2006, 15.06.2005, М.В. Філімонова" (KW74207). Отже, вид у здичавілому стані відомий нині з Правобережного Полісся, Правобережного і Лівобережного Лісостепу та Лівобережного Злаково-Лучного Степу. Цілком ймовірно, у майбутньому будуть знайдені також інші знахідки цього виду. Значну участь у його розповсюдженні відіграють птахи (насамперед, дрозди), які живляться його стиглими плодами.

Таким чином, наші дослідження дозволили доповнити список флори Лівобережного Лісостепу України сімома видами. З них три (*Cerastium kioviense*, *Rhododendron tomentosum* і *Vicia lathyroides*) розглядаються як представники аборигенної фракції флори, та чотири (*Artemisia umbrosa*, *Sedum album*, *Ribes aureum* і *Prunus tomentosa*) є чужорідними видами, які цілком натуралізувалися у природних фітоценозах і потребують моніторингу за їхнім станом у майбутньому.

Подяки

Автор щиро вдячний кураторам та працівникам вітчизняних гербарних колекцій – А.В. Шуміловій, І.І. Дяченко і Н.М. Шиян (KW), О.І. Шиндеру та Т.С. Багацькій (КВНА) – за допомогу під час роботи з гербарним матеріалом. Також висловлюю подяку О.Р. Баранському за визначення фотографії *Rhododendron tomentosum*, П.М. Устименку та Є.О. Каролінському – за особисті повідомлення про знахідки деяких видів, зазначених у статті, та В.Г. Локтеву, В.І. Давидовій, А.О. Давидовій, Є.В. Польовому і М.О. Пархоменку – за допомогу та участь у проведенні експедиційних виїздів. Особлива вдячність Г.В. Бойко та двом анонімним рецензентам за цінні зауваження та обговорення окремих дискусійних питань при підготовці рукопису.

Список посилань

- Andriyeva O.O., Ragulina M.Ye. 2009. *Scientific Bulletin of Natural Sciences (Biological Sciences)*, 12: 7–19. [Андрєєва О.О., Рагуліна М.Є. 2009. Видовий склад і структура комплексу вищих рослин настінних обростань у місті Львові. *Природничий альманах*, 12: 7–19].
- Barbarych A.I. 1957. *Ericaceae*. In: *Flora URSS*, vol. 8. Eds. M.I. Kotov, A.I. Barbarych. Kyiv: AN URSS, pp. 29–59. [Барбарич А.І. 1957. *Ericaceae*. У кн.: *Флора УРСР*, т. 8. Відп. ред. М.І. Котов, А.І. Барбарич. Київ: АН УРСР, с. 29–59].
- Bayrak O.M. 1997. *Konspekt flory Livoberezhnoho Prydniprov'ya. Sudynni roslyny*. Ed. S.L. Mosyakin. Poltava: Verstka, 164 pp. [Байрак О.М. 1997. *Конспект флори Лівобережного Придніпров'я. Судинні рослини*. Відп. ред. С.Л. Мосякін. Полтава: Верстка, 164 с.].
- Bayrak O.M., Stetsiuk N.O. 2008. *Konspekt flory Poltavskoi oblasti. Vyshchi sudynni roslyny*. Poltava: Verstka, 196 pp. [Байрак О.М., Стецюк Н.О. 2008. *Конспект флори Полтавської області. Вищі судинні рослини*. Полтава: Верстка, 196 с.].
- Boiko G.V. 2009. *Ukrainian Botanical Journal*, 66(6): 833–835. [Бойко Г.В. 2009. Нові відомості щодо адвентивних видів з роду *Artemisia* L. (*Asteraceae*) флори України. *Український ботанічний журнал*, 66(6): 833–835].
- Boiko G.V. 2012. In: *Problemy izucheniya adventivnoy i sinantropnoy flor Rossii i stran blizhnego zarubezhya*. Izhevsk, pp. 26–29. [Бойко А.В. *Artemisia umbrosa* (Turcz. ex Besser) Ramp. – адвентивний вид флори України. В сб.: *Проблеми изучения адвентивной и синантропной флор России и стран ближнего зарубежья: материалы IV Международной конференции (4–7 декабря 2012 г.)*. Ижевск, с. 26–29].
- Chamberlain D.F. 1972. *Sedum*. In: *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, vol. 4. Ed. P.H. Davis. Edinburgh: University Press, pp. 224–243.
- Carlton J.T. 1996. Biological invasions and cryptogenic species. *Ecology*, 77(6): 1653–1655. <https://doi.org/10.2307/2265767>
- Chorik V.I., Bortniak M.M., Voytiuk Yu.O., Pohrebennyk V.P., Kucheriava L.F., Nechytailo V.A., Liubchenko V.M., Shevchuk V.L. 1998. *Konspekt flory Serednoho Prydniprov'ya. Sudynni roslyny*. Ed. V.I. Chorik. Kyiv: Fitosotsiotsentr, 140 pp. [Чопик В.І., Бортняк М.М., Войтюк Ю.О., Погребенник В.П., Кучерява Л.Ф., Нечитайло В.А., Любченко В.М., Шевчик В.Л. *Конспект флори Середнього Придніпров'я. Судинні рослини*. Відп. ред. В.І. Чопик. Київ: Фітосоціоцентр, 140 с.].
- Coville F.V., Britton N.L. 1908. *Grossulariaceae*. *North American Flora*, 22(3): 193–225.
- Dvirna T.S. 2014. *Fitoraznoobrazie Vostochnoy Evropy*, 8(1): 4–20. [Двирна Т.С. Адвентивная фракция флоры Роменско-Полтавского геоботанического округа: анализ и конспект. *Фиторазнообразия Восточной Европы*, 8(1): 4–20].
- Fedoronchuk M.M. 1996. *Ukrainian Botanical Journal*, 53(5): 587–597. [Федорончук М.М. 1996. Обзор видов рода *Vicia* L. (*Fabaceae*) флоры Украины. *Український ботанічний журнал*, 53(5): 587–597].
- Fedoronchuk M.M. 2008. *Chornomorski Botanical Journal*, 4(2): 197–202. [Федорончук М.М. 2008. Таксономічний аналіз роду вика (*Vicia* L., *Fabaceae*) флори України. *Чорноморський ботанічний журнал*, 4(2): 197–202].
- Fedoronchuk M.M. 2015. *Ukrainian Botanical Journal*, 72(6): 542–554. [Федорончук М.М. 2015. Система родини *Caryophyllaceae* флори України. I. Підродини: *Polycarpoideae*, *Paronychioideae*, *Alsinoideae*. *Український ботанічний журнал*, 72(6): 542–554. <https://doi.org/10.15407/ukrbotj72.06.542>
- Fedoronchuk M.M. 2018. *Ukrainian Botanical Journal*, 75(5): 421–435. [Федорончук М.М. 2018. Конспект родини *Fabaceae* у флорі України. III. Підродина *Faboideae* (триба *Fabeae*). *Український ботанічний журнал*, 75(5): 421–435. <https://doi.org/10.15407/ukrbotj75.05.421>
- Fedoronchuk M.M., Didukh Ya.P., Burda R.I., Heluta V.P., Dudka I.O., Ermolenko V.M., Orlov O.O., Tykhenenko Yu.Ya., Yakushina L.A. 2002. *Ekoflora Ukrainy (Ecoflora of Ukraine)*, vol. 3. Ed. Ya.P. Didukh. Kyiv: Phytosociocentre, 496 pp. [Федорончук М.М., Дідух Я.П., Бурда Р.І., Гелюта В.П., Дудка І.О., Єрмоленко В.М., Орлов О.О., Тихоненко Ю.Я., Якушина Л.А. 2002. *Екофлора України*, т. 3. Відп. ред. Я.П. Дідух. Київ: Фітосоціоцентр, 496 с.].
- Fodor S.S. 1974. *Flora Zakarpattya*. Lviv: Vyshcha shkola, 208 pp. [Фодор С.С. 1974. *Флора Закарпаття*. Львів: Вища школа, 208 с.].
- Galkin S.I., Doyko N.M. 2012. *Plant Introduction*, 1: 94–104. [Галкін С.І., Дойко Н.М. 2012. Адвентивна фракція трав'янистої рослинності Дендропарку "Олександрія" НАН України. *Інтродукція рослин*, 1: 94–104].
- Gorelova L.N., Alekhin A.A. 2002. *Rastitelnyi pokrov Kharkovshchiny: Ocherk rastitelnosti, voprosy okhrany, annotirovannyi spisok sosudistykh rasteniy*. Kharkov: Izdatelskiy tsentr KhNU im. V.N. Karazina, 231 pp. [Горелова Л.Н., Алехин А.А. 2002. *Растительный покров Харьковщины: Очерк растительности, вопросы охраны, аннотированный список сосудистых растений*. Харьков: Издательский центр ХНУ им. В.Н. Каразина, 231 с.].
- Grigorevskaya A.Ya., Lepeshkina L.A., Zelerukin D.S. 2012. *Samarskaya Luka: Problemy Regionalnoy i Globalnoy Ekologii*, 21(1): 5–158. [Григорьевская А.Я., Лепешкина Л.А., Зелерукин Д.С. 2012. Флора Воронежского городского округа города Воронеж: биогеографический, ландшафтно-экологический, исторический аспекты. *Самарская Лука: проблемы региональной и глобальной экологии*, 21(1): 5–158].
- Harmaja H. 1990. New names and nomenclatural combinations in *Rhododendron* (*Ericaceae*). *Annales Botanici Fennici*, 27(2): 203–204.
- Howard R.A., Baranov A.I., Fordham A. 1964. The Chinese bush cherry – *Prunus tomentosa*. *Arnoldia*, 24(9): 81–87.

- Jonsell B. 2000. Additional nomenclatural notes to Flora Nordica (*Chenopodiaceae–Fumariaceae*). *Nordic Journal of Botany*, 20(5): 519–523. <https://doi.org/10.1111/j.1756-1051.2000.tb01596.x>
- Jarvis C.E., Barrie F.R., Allan D.M., Reveal J.L. 1993. A list of Linnaean generic names and their types. *Regnum Vegetabile*, 127: 1–100.
- Juel H.O. 1918. *Plantae Thunbergianae*. Uppsala: Akademiska bokhandeln, 462 pp.
- Klokov M.V. 1947. *Botanichnyi Zhurnal AN URSR*, 4(1–2): 60–75. [Клоков М.В. 1947. Нові матеріали до пізнання української флори. II. Критичний перегляд родини гвоздичних – роди *Cerastium* L., *Minuartia* L., *Herniaria* L. *Ботанічний журнал АН УРСР*, 4(1–2): 60–75].
- Klokov M.V. 1974. *Novitates Systematicae Plantarum Vascularium et Non Vascularium*, 1974: 7–67. [Клоков М.В. 1974. Современное состояние изучения украинских гвоздичных. *Новости систематики высших и низших растений*, 1974: 7–67].
- Kron K.A., Judd W.S. 1990. Phylogenetic relationships within the *Rhodoreae* (*Ericaceae*) with specific comments on the placement of *Ledum*. *Systematic Botany*, 15(1): 57–68.
- Kucher O.O. 2018. In: *Classification of vegetation and biotopes of Ukraine: the Third Ukrainian Scientific-theoretical Conference proceedings*. Eds. Ya.P. Didukh, D.V. Dubyna. Kyiv, pp. 93–102. [Кучер О.О. 2018. Деревні адвентивні види в біотопах Лівобережжя Сіверського Дінця. В зб.: *Класифікація рослинності та біотопів України: матеріали третьої науково-теоретичної конференції (Київ, 19–21 квітня 2018 р.)*. Ред. Я.П. Дідух, Д.В. Дубина. Київ, с. 93–102].
- Kurtto A., Fröhner S.E., Lampinen R. 2007. *Atlas Florae Europaeae. Distribution of vascular plants in Europe*, vol. 14. *Rosaceae (Alchemilla and Aphanes)*. Helsinki: CMFE & SBFV, 200 pp.
- Li C.L., Jiang S.Y., Bartholomew B. 2003. *Cerasus* Mill. In: *Flora of China*, vol. 9. Eds. Wu Z.Y., Raven P.H. Beijing: Science Press; Saint Louis: Missouri Botanical Garden Press, pp. 404–420.
- Maitulina Yu.K. 1993. *Bulletin of the Main Botanical Garden*, 168: 30–43. [Майтуліна Ю.К. 1993. К систематике смородиной секции *Symphocalyx*. *Бюллетень Главного ботанического сада*, 168: 30–43].
- Mayorov S.R. 2014. *Sedum* L. In: P.F. Mayevskiy (Ed.). *Flora sredney polosy evropeyskoy chasti Rossii*, 11th ed. Moscow: Tovarishestvo nauchnykh izdaniy KMK, pp. 123–125. [Майоров С.Р. 2014. *Sedum* L. В кн.: Маевский П.Ф. (Ред.). *Флора средней полосы европейской части России*, 11-е изд. Москва: Товарищество научных изданий КМК, с. 123–125].
- Mayorov S.R., Bochkov V.D., Nasimovich Yu.A., Shcherbakov A.V. 2012. *The alien flora of Moscow and Moscow Region*. Moscow: Tovarishestvo nauchnykh izdaniy KMK, 412 pp. [Майоров С.Р., Бочкин В.Д., Насимович Ю.А., Щербаков А.В. 2012. Адвентивная флора Москвы и Московской области. Москва: Товарищество научных изданий КМК, 412 с.].
- Morin N.R. 2009. *Ribes* L. In: *Flora of North America North of Mexico*, vol. 8. New York; Oxford: Oxford University Press, pp. 9–42.
- Mosyakin S.L. 1990. New and noteworthy alien species of *Artemisia* L. (*Asteraceae*) in the Ukrainian SSR. *Ukrainian Botanical Journal*, 47(4): 10–13.
- Mosyakin S.L., Fedoronchuk M.M. 1999. *Vascular plants of Ukraine. A nomenclatural checklist*. Kiev, xxiii + 345 pp.
- Mosyakin S.L., Verloove F., Boiko G.V. 2018a. The correct authorship and nomenclature of *Artemisia umbrosa* (*Asteraceae*), with comments on some misapplied names and distribution of the species in Eastern Europe. *Ukrainian Botanical Journal*, 75(3): 213–229. <https://doi.org/10.15407/ukrbotj75.03.213>
- Mosyakin S.L., Verloove F., Boiko G.V. 2018b. A corrected lectotypification of *Artemisia umbrosa* (= *A. vulgaris* var. *umbrosa*, *Asteraceae*). *Ukrainian Botanical Journal*, 75(4): 335–337. <https://doi.org/10.15407/ukrbotj75.04.335>
- Ostapko V.M., Boiko A.V., Mulienkova Ye.G. 2009. *Industrial Botany*, 9: 32–47. [Остапко В.М., Бойко А.В., Муленкова Е.Г. 2009. Адвентивная фракция флоры юго-востока Украины. *Промышленная ботаника*, 9: 32–47].
- Reveal J.L., Moulton G.E., Schuyler A.E. 1999. The Lewis and Clark collections of vascular plants: Names, types, and comments. *Proceedings of the Academy of Natural Sciences of Philadelphia*, 149: 1–64.
- Seregin A.P. 2006. *Bulletin of Moscow Society of Naturalists. Biological series*, 111(6): 79–80. [Серегин А.П. 2006. Новинки флоры Крыма. *Бюллетень Московского общества испытателей природы. Отдел биологический*, 111(6): 79–80].
- Shi S., Li J., Sun J., Yu J., Zhou S. 2013. Phylogeny and classification of *Prunus sensu lato* (*Rosaceae*). *Journal of Integrative Plant Biology*, 55(11): 1069–1079. <https://doi.org/10.1111/jipb.12095>
- Shynder O.I. 2019. *Plant Introduction*, 3: 14–29. [Шиндер О.І. 2019. Спонтанна флора Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України (м. Київ). Повідомлення 3. Адвентивні види: ергазіофіти. *Інтродукція рослин*, 3: 14–29]. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3404102>
- Sokolova I.V. 2004. *Cerastium*. In: *Flora Europae Orientalis*, vol. 11. Ed. N.N. Tzvelev. Moscow; St. Petersburg: Tovarishestvo nauchnykh izdaniy KMK, pp. 157–171. [Соколова І.В. 2004. *Cerastium* L. В кн.: *Флора Восточной Европы*, т. 11. Ред. Н.Н. Цвелев. Москва; Санкт-Петербург: Товарищество научных изданий КМК, с. 157–171].
- Turland N.J., Jarvis C.E. 1997. Typification of Linnean specific and varietal names in the Leguminosae (*Fabaceae*). *Taxon*, 46(3): 457–485. <https://doi.org/10.2307/1224388>
- Tzvelev N.N. 1987. *Vicia*. In: *Flora Partis Europaeae URSS*, vol. 6. Eds. A.A. Fedorov, N.N. Tzvelev. Leningrad: Nauka, pp. 127–147. [Цвелев Н.Н. *Vicia*. В кн. *Флора европейской части СССР*, т. 6. Ред. А.А. Федоров, Н.Н. Цвелев. Ленинград: Наука, с. 127–147].

- Tzvelev N.N. 2012. *Sedum*. In: *Conspectus Florae Europae Orientalis*, vol. 1. Eds. N.N. Tzvelev, D.V. Geltman. Moscow; St. Petersburg: Tovarishestvo nauchnykh izdaniy KMK, pp. 509–512. [Цвелев Н.Н. *Sedum* L. В кн.: *Конспект флоры Восточной Европы*, т. 1. Ред. Н.Н. Цвелев, Д.В. Гельтман. Санкт-Петербург; Москва: Товарищество научных изданий КМК, с. 509–512].
- Wissjulina O.D. 1954. *Vicia* L. In: *Flora URSS*, vol. 6. Ed. D.K. Zerov. Kyiv: AN URSS, pp. 513–537. [Вісьюліна О.Д. 1954. *Vicia* L. У кн.: *Флора УРСР*, т. 6. Відп. ред. Д.К. Зеров. Київ: АН УРСР, с. 513–537].
- Yena A.V. 2012. *Spontaneous flora of the Crimean Peninsula*. Simferopol: N. Orianda, 232 pp. [Ена А.В. 2012. *Природная флора Крымского полуострова*. Симферополь: Н. Орианда, 232 с.].
- Yeriomenko Yu.A., Ostapko V.M. 2011. *Industrial Botany*, 11: 135–140. [Ерёмченко Ю.А., Остапко В.М. 2011. Распространение адвентивных древесно-кустарниковых растений на территории Донецкого ботанического сада НАН Украины. *Промышленная ботаника*, 11: 135–140].
- Zajac A. 1975. The genus *Cerastium* L. in Poland. Section *Fugacia* and *Caespitosa*. *Monographiae Botanicae*, 47: 3–100.
- Рекомендує до друку Г.В. Бойко.

Давидов Д.А. 2021. **Доповнення до списку видів судинних рослин спонтанної флори Лівобережного Лісостепу України.** *Український ботанічний журнал*, 78(1): 23–31.

Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, вул. Терещенківська 2, Київ 01601, Україна

Реферат. У статті наводяться дані про знахідки семи видів судинних рослин, які є новими для спонтанної флори Лівобережного Лісостепу України. Серед них чотири види (*Artemisia umbrosa*, *Sedum album*, *Ribes aureum* і *Prunus tomentosa*) є адвентивними рослинами, які цілком натуралізувалися у регіоні дослідження, тоді як інші три автор вважає представниками аборигенної фракції флори (*Cerastium kioviense*, *Rhododendron tomentosum* і *Vicia lathyroides*). *Cerastium kioviense* і *V. lathyroides*, на думку автора, мають траплятися частіше, але лишаються поза увагою ботаніків з огляду на свій ранній період квітнування. Чотири види (*A. umbrosa*, *C. kioviense*, *R. aureum*, *P. tomentosa*) вперше знайдено на території Полтавської області, два (*R. aureum*, *P. tomentosa*) – на території Харківської області, *Vicia lathyroides* вперше наводиться для Київської області. Для кожного виду наведено перелік локалітетів, подано номенклатурне цитування, місце опису та номенклатурний тип. Для видової назви *Prunus tomentosa* вперше обрано лектотип.

Ключові слова: нові знахідки, судинні рослини, поширення, типіфікація